

17. Диба М. І. Рейдерство — як одна із найбільш небезпечних загроз вітчизняному бізнесу / М.І. Диба, М.І. Зубок // Вчені записки : зб. наук. праць КНЕУ. — 2007. — Вип. 9. — С. 67–75.

18. Davies J. Cost of equity capital / Davies J. // The Chartered Institute of Management Accountants (CIMA). — 1999.

19. Stewart G.B. III. How to fix accounting: measure and report economic profit / Stewart G.B. III. // Journal of Applied Corporate Finance. — 2003. — Vol. 15, № 3.

20. Penman S. A Synthesis of Equity Valuation Techniques and the Terminal Value Calculation for the Dividend Discount Model / Penman S. // Review of Accounting Studies. — 1998. — № 2. — P. 303–323.

21. Мескон М. Основы менеджмента / Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. ; пер с англ. — М. : Дело, 2000. — 704 с.

22. Катъкало В. С. Исходные концепции стратегического управления и их современная оценка / Катъкало В.С. // Российский журнал менеджмента. — 2003. — № 1. — С. 7–30.

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК 336.221

Г. М. Котіна

аспірант кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

В статье рассмотрены основные факторы, которые затрудняют процесс прогнозирования и планирования налоговых поступлений, определенные проблемы, которые порождают неточность и несоответствие прогнозов реальным показателям, предложены пути повышения эффективности существующей системы планирования и прогнозирования налогов.

The article considers the main factors that hinder the process of forecasting and planning of tax revenues, some problems that give rise to inaccuracy and inconsistency of projections realistic indicators suggested ways to improve the existing system of planning and forecasting taxes.

Ключові слова: планування податків, прогнозування податків, методи прогнозування і планування податкових надходжень.

Основою формування бюджету незалежно від його місця в бюджетній системі України є прогнозна оцінка обсягів доходів, у першу чергу, податкових. Саме цей обсяг визначає розмір бездефіцитного бюджету. Відтак визначення обсягу бездефіцитного

бюджету, який реально може бути виконаний, потребує того, щоб оцінка прогнозного значення доходів була максимально обґрунтованою та якомога точнішою.

Прогнозування податкових надходжень є однією з важливих складових податкового менеджменту, від ефективності якого залежать реальність та обґрунтованість планових показників при затвердженні бюджетів різних рівнів, своєчасність і достатність податкових надходжень. На сьогодні процес прогнозування в Україні потребує подальшого вдосконалення, оскільки, поки що методи, які використовуються, не в повній мірі відображають реальні процеси, які відбуваються в економіці та не відповідають загальносвітовій практиці. Таким чином, тема дипломної роботи є актуальною.

Проблема прогнозування і планування податкових надходжень в Україні на сьогоднішній день стоїть надзвичайно гостро, оскільки немає науково обґрунтованих і нормативно оформлених методик на макрорівні, регіональному рівнях і мікрорівні, які б давали можливість максимально точно розрахувати доходну частину бюджету в частині податків. Це викликає значні розбіжності при порівнянні прийнятого бюджету на поточний період і поточних та кінцевих результатів. Дане питання вивчається і обговорюється в наукових і політичних колах, але протягом тривалого часу не досягнуто згоди стосовно змісту, засобів і принципів створення методики прогнозування податкових надходжень в Україні.

Питанням моделювання надходжень податків до бюджету приділяється недостатньо уваги у вітчизняній науковій літературі. Методика їх прогнозування є недосконалою і не враховує багатьох важливих чинників. Це призводить до помилок у прогнозах. Водночас визначення обсягів доходів бюджету на майбутні періоди відіграє важливу роль у його виконанні. Виважені прогнози дають змогу скласти реалістичні, обґрунтовані плани податкових надходжень та уточнити їх з урахуванням змін економічної ситуації. При цьому методи, що використовуються для розробки прогнозів бюджетних надходжень, можна застосовувати і для аналізу наслідків внесення змін у податкове законодавство.

Відмітимо, що на сьогоднішній день існує нагальна необхідність у розробці однієї комплексної моделі прогнозування податкових надходжень у варіантній постановці на єдиній інформаційній системі. Модель повинна бути не тільки достатньо операційна і достатньо «прозора», але й зрозуміла замовнику (користу-

вачу — Міністерству фінансів України, Державній податковій адміністрації України).

Головною особливістю є те, що для проведення прогнозних розрахунків необхідно мати данні, які носять майбутній характер і, як наслідок, мають нечітку природу. Це зумовлюється множиною майбутніх факторів, які впливають на процес податкових надходжень. Серед факторів, що впливають, треба вказати такі, як невизначеність і нечіткість впливу різноманітних, у тому числі конфліктних дій суб'єктів податкових відносин, невизначеність об'єктивних і суб'єктивних процесів політико-економічної конкуренції, обмеженість і недостовірність інформаційних потоків і т.п. Практично необхідна інформація є не тільки статистичною. Значна кількість даних представляється у вигляді деяких суджень спеціалістів і експертів про можливі значення необхідних даних, що використовуються при прогнозних розрахунках податків.

Отже, планування та прогнозування податкових надходжень пов'язані з багатьма не вирішеними проблемами.

Одним з основних недоліків існуючої податкової системи є відсутність комплексного аналізу і прогнозування податкових надходжень. Передусім, для формування короткострокових і довгострокових прогнозів надходжень податків по видах та рівнях бюджетної системи необхідно забезпечити аналіз динаміки податкової бази на основі обліку темпів інфляції в державі та регіонах, очікуваної динаміки виробництва та товарообігу, зміни дебіторської та кредиторської заборгованості, оцінки платоспроможності та фінансового капіталу тощо. Необхідно оцінювати вплив одних податків на інші.

Вирішення проблеми методів прогнозування податкових надходжень має кілька аспектів: юридичний, економічний, інформаційний і математичний. Юридичний аспект заключається у законодавчому оформленні і затвердженні документу. Економічний — передбачає визначення економічних параметрів, що будуть покладені в основу розрахунку прогнозованих надходжень до бюджету в частині податків. Інформаційний аспект передбачає обґрунтування джерел інформації. Математичний аспект полягає у виборі оптимального методу (методів) обчислень.

Як прості, так і специфічні методи, передбачаючи збереження минулої тенденції розвитку, не враховують змін у податковій базі і ставках податків. Тому їх застосування може призвести до помилок у прогнозах. Більш обґрунтованим є побудова функції залежності податків від податкової бази.

Недосконалість існуючих методів обумовлена ретроспективністю даних кількісного характеру, що використовуються екстраполяцією минулого. На цій основі виникає проблема передбачення. Обмеженість передбачення пояснюється тим, що будь-якій динамічній системі притаманне явище динамічного хаосу.

Саме тому, що передбачення навіть на короткострокову перспективу є проблематичним, необхідно зосередити увагу на критеріях, які дозволять покращити достовірність прогнозів. При вирішенні проблеми передбачення варто відштовхуватися від того, що наші можливості передбачення майбутнього визначаються ступенем розуміння теперішнього, а, отже, події теперішнього потребують детального вивчення, аналізу та синтезу.

Одним з ключових завдань формування концепції та методики прогнозування податкових надходжень є вивчення зарубіжного досвіду країн із застосуванням моделей та методик прогнозування податкових доходів бюджету. Найточніші прогнози надходжень доходів до бюджету можна здійснювати за допомогою оцінки податкового потенціалу — максимальної суми податків, що можуть бути зібраними з території без шкоди для її продуктивного потенціалу. Використовуються методи оцінки обсягів податкових надходжень, які базуються на застосуванні регресійних моделей, а також моделей з використанням методів головних компонентів та метод кластеризації. Із більшості різних підходів до прогнозування бюджетних доходів, які застосовуються в міжнародній практиці, можна виділити найбільш розповсюджені: метод моделювання; метод ефективної ставки оподаткування; метод, що базується на еластичності [1]. Кожен з цих методів має певні переваги та недоліки, через що на практиці також застосовується синтетичний підхід.

Прогресивними напрямками прогнозування податкових надходжень є застосування таких моделей, які б давали можливість обґрунтовувати рішення за умов невизначеності та інших вад, які на сьогодні перешкоджають мати реалістичні і точні прогнози. Серед таких моделей слід виділити зокрема FUZZY-технологію.

Ключові особливості FUZZY-технології:

- ✓ подвійний підхід до прогнозування;
- ✓ застосування FUZZY математики і логіки для опису і використання в розрахунках не досить достовірної, нечіткої інформації;

✓ можливість інтегрування і комплексування з іншими підходами до прогнозування податкових надходжень.

Дана технологія концептуально, методологічно і програмно відпрацьована та апробована при реалізації ряду політичних, економічних і військово-політичних досліджень.

Загальна структура технології вирішення задач оцінки та прогнозування на основі наведених принципів моделювання з використанням програмного комплексу Expert Professional Master наведена на рис. 1.

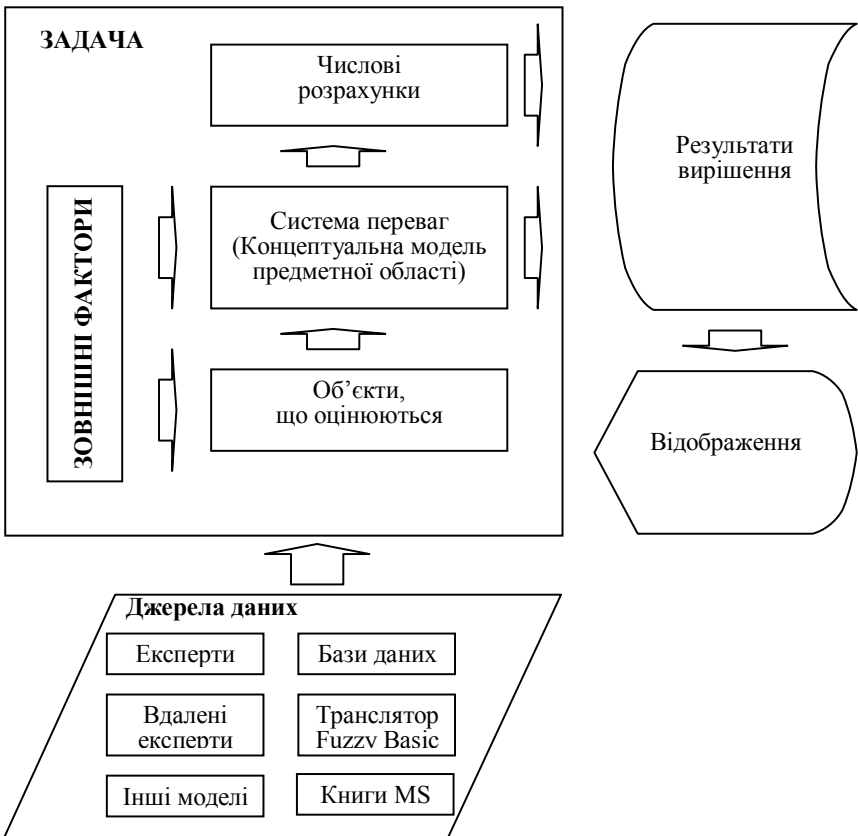

Рис. 1. Технологічна структура вирішення задач оцінки та прогнозування

Структура вирішення окремої задачі містить у собі наступні компоненти:

- концептуальну модель предметної області (або систему переваг), яка є формалізованим уявленням про структуру задачі, її елементах і зв'язках між ними;

- об'єкти предметної області, які оцінюються в структурі концептуальної моделі при вирішенні задачі;

- зовнішні фактори, які описують можливі зміни елементів, зв'язків концептуальної моделі та об'єктів у часі;

- джерела даних для автоматизації формування системи переваг та об'єктів, що оцінюються, і комплексування з системами інформаційного забезпечення.

На особливу увагу заслуговують макромоделі Інституту економічного прогнозування НАН України. Цільове призначення моделі «Макромодель 1» — це забезпечення прогнозних розрахунків макропоказників економіки України у щорічному вимірі. За допомогою даної моделі можна отримати середньострокові прогнози розвитку ключових макроекономічних показників.

Міжнародний центр ЮНЕСКО/МПП інформаційних технологій та систем є розробником кількох моделей для ДПА України. Зокрема, одна з них — це імітаційно-аналітична модель оперативного прогнозування, її цільове призначення — оперативне прогнозування у ході проведення моніторингу податкових процесів. Інша модель створена для прогнозування щомісячних надходжень до бюджету. Складовими математично-алгоритмічної структури моделі є система інтерактивного моделювання АСТР1Д.

Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України розробив модель «МДБ». Її цільове призначення зводиться до прогнозування макроекономічних показників дохідної частини бюджету на середньостроковий (річний) період. Моделююча система «Бюджет» Інституту кібернетики НАН України створена для вирішення завдань бюджетного та макроекономічного моделювання, зокрема, проведення оцінки очікуваних надходжень до бюджету і обсягів його найважливіших втрат.

Є серйозні напрацювання і в інших науково-дослідних установах і організаціях України. Серед таких можна виділити: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Національна академія державної податкової служби України,

Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України.

Досвід планування та прогнозування податків в Україні свідчить про наявність значних ризиків, властивих цьому процесу. Зменшення ступеня ризику прогнозування та планування бюджету можливе з допомогою введення кількісних показників граничного ступеня ризику планування бюджету. До причин, що зумовлюють значний ступінь ризику планування та прогнозування податків, можна віднести: значні коливання зовнішнього попиту на український експорт; нестабільність внутрішнього ринку; зміни податкової бази внаслідок надання пільг окремим видам діяльності, суб'єктам господарювання та регіонам; нестабільність цін світового ринку енергоносіїв; тінізацію української економіки та використання схем ухилення від сплати податків, одержання незаконного відшкодування з бюджету; заполітизованість прийняття економічних рішень; недосконалість існуючих методів прогнозування; завищення планових показників податкових надходжень під час затвердження бюджету.

Складання прогнозних розрахунків податкових надходжень вимагає опрацювання значних за обсягами масивів статистичної та облікової інформації. Відповідно, великого значення набуває якість похідної інформації, від якої залежить точність прогнозу надходжень податку до державного бюджету. Інформація, як правило, надається Держкомстатом із запізненням. Наприклад, при підготовці прогнозних розрахунків надходжень ПДВ на наступний рік наявні статистичні дані лише за минулі періоди. Реформування також потребує інформаційний обмін між органами виконавчої влади, Національного банку та місцевими органами самоврядування. З цією метою доцільно утворити єдиний банк даних щодо показників соціального та економічного розвитку країни із відповідними режимами захисту інформації. Необхідно зобов'язати органи виконавчої влади в постійному режимі подавати статистичну інформацію, що акумулюється, з урахуванням функціональних повноважень кожної з перелічених інституцій. За результатами роботи мають бути підготовлені пропозиції щодо внесення змін та доповнень до фінансової та податкової звітності суб'єктів підприємницької діяльності, виходячи з потреби точності та повноти формування похідних показників, що використовуються при складанні показників соціального та економічного розвитку країни.

Особливої уваги потребує розробка та затвердження методики прогнозування доходів зведеного бюджету України. Робота над проектуванням доходів бюджету не повинна ґрунтуватися тільки на макроекономічних показниках і потребі збалансування бюджету. Необхідно враховувати реальний стан сплати податків, можливість негрошових надходжень, вплив законодавчих рішень з питань оподаткування, особливо у територіальному розрізі.

Вводити та прогнозувати нові податки необхідно, виходячи із принципів комплексної оцінки загального фінансового ефекту з урахуванням соціально-економічних факторів розвитку економіки. При цьому важливо визначити вплив оподаткування на динаміку рівня виробничих сил і на цій основі розробляти фундаментальні принципи вдосконалення системи оподаткування в державі.

Актуальність розробки процедур вибору типу або безпосередньо методу прогнозування зростає під впливом трьох основних груп причин: велике число методів прогнозування, породжуване різноманітністю практичних задач прогнозування; постійне зростання складності як самих вирішуваних задач, так і об'єктів прогнозування; зростання динамічності бюджетно-податкової системи. На сьогоднішній день існує нагальна необхідність у розробці однієї комплексної моделі прогнозування податкових надходжень у варіантній постановці на єдиній інформаційній системі.

Часта зміна окремих податкових законів, а також велика кількість поточних змін до законів з питань оподаткування. Особливо це стосується Закону України «Про податок на додану вартість» (більше 120 разів за 6 років свого існування) та Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (більше 100 разів за 12 років свого існування). Непередбачуваність законів України, якими надаються податкові пільги без компенсації «випадаючих доходів». Непередбачуваність поведінки платників податків, які працюють в окремих галузях економіки: паливно-енергетичному, гірничо-металургійному комплексах, сільському господарстві, експортних напрямках, а часто і несприйняття запропонованих податкових рішень. Залежність надходжень до бюджету від рівня податкової дисципліни і культури, а часто і від політичної ситуації.

Таким чином, рекомендується застосувати наступні шляхи підвищення ефективності існуючої системи планування та прогнозування податків:

- 1) необхідно забезпечити розроблення єдиної методологічної бази для прогнозів на основі використання новітніх підходів у

сфері прогнозування (Fuzzy-технології, прогнозування на основі оцінки податкового потенціалу регіону);

2) забезпечити оперативність та своєчасність надходження первинної інформації через запровадження єдиного банку даних щодо показників соціального та економічного розвитку країни із відповідними режимами захисту інформації. Необхідно зобов'язати органи виконавчої влади в постійному режимі подавати статистичну інформацію, що акумулюється, з урахуванням функціональних повноважень кожної з перелічених інституцій;

3) усунути ризики, що властиві процесу прогнозування за допомогою введення кількісних показників граничного ступеня ризику планування бюджету. Законодавче введення таких показників за умов використання сучасних методів прогнозування податкових надходжень (аналізу часових рядів) може суттєво покращити бюджетне планування;

4) використовувати досвід зарубіжних країн та новітні підходи в сфері прогнозування;

5) реформувати існуючої законодавчої бази щодо прогнозування податкових надходжень на основі розробки та затвердження методики прогнозування доходів зведеного бюджету України.

Література

1. Джон Р. Кинг. Альтернативные методы прогнозирования и оценки доходов / Пособие по налоговой политике под редакцией П. Шома. — 1995. — МВФ. — отдел налоговой политики. — Управление по бюджетным вопросам. — 387 с. — С. 315–320.

2. Баткибеков С., Кадочников П., Луговой О., Синельников С., Трунин И. Оценка налогового потенциала регионов и распределение финансовой помощи из федерального бюджета. — Совершенствование межбюджетных отношений в России. — Сб. ст. — Сер. «Научные труды ИЭПП». — № 24Р. — М.: ИЭПП, 2000. — С. 83–237.

3. Бочарников В. П. FUZZY-технология: математические основы: практика моделирования в экономике. — Наука. — 2001. — 328 с.

4. Застосування кластерного підходу в адмініструванні податків: Навч. посібник для працівників ДПС Тернопільської області. — ДПА в Тернопільській області: відділ модернізації та забезпечення роботи з проектами і програмами. — Тернопіль, 2004.

5. Падалка В. М., Красноступ Н. І., Крапивка В. І. Економетричне прогнозування бюджетних надходжень / В. М. Падалка // Фінанси України. — 2002. — № 10. — С. 89–98.

6. *Парсаданов Г. А.* Прогнозирование национальной экономики: Учебник / Г. А. Парсаданов, В. В. Егоров. — М.: Высш. шк., 2002. — 304 с.

7. Податок на додану вартість та прогнозування його надходжень до бюджету: За ред. Азарова, Ярошенка та ін. — Ірпінь: Державна податкова академія України, 2004. — 450 с.

8. *Астафьева Е., Рубен С.* Среднесрочное прогнозирование налоговых поступлений с использованием структурных моделей / Е. Астафьева, С. Рубен // Проблемы теории и практики управления. — 2007. — № 3. — С. 16–31.

9. *Кізіма А. Я.* Планування та прогнозування податкових надходжень: навч. посіб. / А. Я. Кізіма. — Тернопіль: Воля, 2005. — 248 с.

10. *Кізіма А. Я.* Ризики у податковому прогнозуванні та плануванні / А. Я. Кізіма // Світ фінансів. — Випуск 2 (11). — Липень 2007. — С. 93 — 101.

11. *Чічун Л.* Прогнозування податкового навантаження / Л. Чічун // Аудитор України. — № 20 (126). — листопад 2007. — С. 31–36.

12. *Бодюк А. В.* Аналіз і прогнозування фіскальних платежів: Монографія. — К.: Кондор, 2007. — 258 с.

Стаття надійшла до редакції 15.05.09.

УДК 336.741.236.5

І. В. Краснова

канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри менеджменту
банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОВІРИ — ЯК ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

В статье рассматривается спектр аспектов влияющих на формирование организованных сбережений домашних хозяйств в условия отсутствия доверия к банковской системе и центральному банку. Анализируются причины оттока депозитов с банковской системы.

In the article the spectrum of aspects of the influencing on forming organized economies of housekeepings is examined in the terms of absence of trust to the banking system and central bank. Reasons of outflow of deposits are analysed from the banking system.

Ключові слова: заощадження, депозити, відтік внесків, довіра, домашні господарства.

Головний ризик який за сучасних умов загрожує стабільності вітчизняної банківської системи є ризик довіри з боку клієнтів, та в першу чергу населення. Домашні господарства як інституційний сектор економіки відіграють важливу роль в русі фінансових